

Diktatuur van de onverdraagzamen

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**25ste jaargang nummer 16
5 september 1970**

Redacteur: Casper Vogel
Redactieraad:
Mevr. P. Hienekamp, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, H. J. Roethof, H. Wiedeman

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
Paulus Buyslaan 23 Amersfoort
Telefoon 03490-16474

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 11,-
overige landen f 13,50
losse nummers f 0,50

In dit nummer o.a.:

Communes - een andere manier van samenleven 3
De mens als ondiep; een vergeten hoofdstuk
uit het humanisme? 4

In Amsterdam heeft zich een huiveringwekkende geschiedenis herhaald. Met koppels, kettingen en knuppels gewapend heeft een honderdtal mariniers en matrozen een verrassingsaanval ondernomen op een groep leeftijdsgenoten, die zich in denken en doen sterk van hen onderscheiden. In het voorjaar van 1966 werd een aantal langharigen uit het Centraal Station geslagen; vorige week dinsdag werd het Nationaal Monument hardhandig van 'Damslapers' gezuiverd.

'Als politie kun je dit natuurlijk niet tolereren', zo reageerde een officiële woordvoerder, 'we hebben de matrozen met zachte hand van de Dam verwijderd'. De eerste reacties van de overheid waren al even braaf. De marineleiding keurde het incident af, premier De Jong zei dat 'geen enkele groep in onze samenleving het recht in eigen hand mag nemen', en staatssecretaris Van Es (van Marine) zegde een diepgaand onderzoek toe. Net zoals vier jaar geleden; alleen heeft niemand ooit in de openbaarheid daarvan de uitslag gezien. Mogen wij ook ditmaal meemaken dat het bij zulke woorden zal blijven, in plaats van een krachtig protest tegen een dergelijke eigengereide strafexpeditie? Moet men niet het ergste vrezen voor de toekomst als dit keer niet grondig wordt uitgezocht en publiekelijk bekend gemaakt hoe, juist door deze groep militairen, de democratische principes met voeten werden getreden, door eigen rechter te spelen en het vonnis maar dadelijk uit te voeren ook.

Het is moeilijk uit te maken wat van deze dingen het meest beangstigend is, maar twee elementen dringen zich al snel op: de weerklank die het marine-optreden in brede kringen in de bevolking heeft gevonden, en het pogrom-achtige karakter ervan.

Het een is niet los van het ander te zien en de verbinding tussen beide heet: *onverdraagzaamheid*.

Amsterdam is in de afgelopen maanden een internationaal bekende pleisterplaats geworden voor een soort jeugd die principieel kiest voor maatschappelijke ongebondenheid. Los van welke waardering men daarvoor ook kan hebben, heeft dat één ding duidelijk gemaakt: het wekte de agressiviteit op van tallozen die zich, om welke reden ook, juist

sterk gebonden weten aan de huidige maatschappijstructuur. Ik heb talloze straatgesprekken gevoerd met mensen die van hun afschuw blijken over het 'gelanterfanten', de 'leegloperij', het 'ergerlijke geniknut', 'geparasiteer' en wat dies meer zij. Ik heb mij even zo vaak verbaasd over de vanzelfsprekendheid waarmee de eigen mening klaarblijkelijk een absolute geldigheid werd toegekend. Dat men aan zo'n mening vast wil houden is een goed recht, maar dat iedere andere opvatting botweg werd genegeerd is veel ernstiger. Het duidt op een kennelijk onvermogen om de eigen persoonlijke situatie te relativiseren, waardoor in een soort blindheid iedere niet begrepen afwijking als hoogst onwenselijk wordt beschouwd, alleen geschikt om te worden uitgeroeid. Alle recente klachten (overlast, lawaai, vervuiling) zijn daaraan ondergeschikt, hoeveel waarheid er ook in die klachten kan schuilen.

Is het een wonder dat het eigenmachtige optreden van de mariniers - in feite weinig anders dan de vervulling van veler stille hoop - een goede voedingsbodem vond in deze mengeling van onbegrip, onverdraagzaamheid en agressie? Daarvoor was alleen nog nodig een al dan niet tijdelijk opzij schuiven van de meest elementaire spelregels der democratie. Dat dit zovelen zo gemakkelijk is afgegaan is reden voor diepe bezorgdheid.

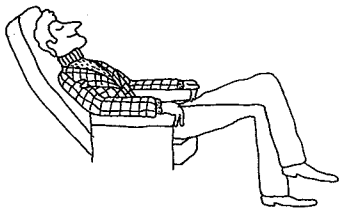
Er is nergens een geheim van gemaakt dat juist de Damslapers de minste last veroorzaakten tijdens de rellen van vorige week. Zelfs de politie bevestigde dat. Het is het uitvaagsel van een grote stad geweest dat uit louter vandalisme de chaos heeft bewerkstelligd. En niet voor het eerst. Amsterdam heeft de laatste jaren helaas meer voorbeelden te zien gegeven hoe notoirerellenschoppers al snel een aanleiding vinden om tot redeloze vernielingen en bedreigingen van de politie over te gaan. Maar om de situatie niet nodeloos verder te vertroebelen is het noodzakelijk in te zien hoezeer de aanleiding ook dit keer los is komen te staan van het feitelijke gebeuren: een ordinaire reeks straatoproeren, veroorzaakt door de steeds talrijker *werkelijke* leeglopers in een steeds rijker, maar tegelijkertijd steeds armer wordende maatschappij.

(cv)

KRITISCH ALLERLEI

Theodorakis

De Griekse componist Mikis Theodorakis is een paar weken geleden in Moskou aangekomen. In de Sovjet-Unie zal hij wegens zijn ernstige tbc-aandoening, een medische behandeling krijgen en een rustkuur ondergaan. Dat laatste is verbazingwekkend. Hoe kan Theodorakis, nog niet zo lang geleden een der bekendste politieke gevangenen van de Griekse kolonels, rusten in een land waar politieke tegenstanders van de regering geruisloos verdwijnen in concentratiekampen en krankzinnigengestichten?

Ordnung muss sein

'We kunnen niet dulden dat het kamp zowel illegaal als legaal wordt gebruikt'. Dit is het enige argument dat een door vakanties onthoofd en uitgedund Haags gemeentebestuur achteraf kon aanvoeren voor de verwoesting van het door kabouters tot Vrijdorp gecreëerde Milvakamp. Met veel werk was dit leegstaande kamp door enthousiaste jongeren opgeknappt voor de internationale bezoekers van het jeugdvoedselcongres. Toen werd ontdekt voor hoeveel doelen dit oord, waarvoor nog geen bestemming vast ligt, bruikbaar was. Van verscheidene kanten uit de burgerij werd het gemeentebestuur de afgelopen jaren benaderd. Maar niemand vond gehoor, behalve één club, die toestemming had een barak te gebruiken.

Op 1 augustus trokken de kabouters erin en nodigden de Haagse bevolking uit het kamp een bestemming te geven in onderling overleg. In tien dagen waren van de grond: een crèche met 30 à 40 kinderen per dag, een tehuis voor twee dakloze gezinnen, een workshop beeldende kunstenaars, een fotogroep, een scheepsmodelbouwersclub, een paar muziekgroepen; een componist en een bejaardenvereniging vonden er onderdak voor hun activiteiten; goedkope maaltijden en slaapgelegenheid werden verstrekt. Oranje Vrijstaat kon er zijn drukbezochte vergaderingen houden en buurtverenigingen toonden belangstelling voor hun werk in de wijken. Raadsleden, maatschappelijk werkers en vele anderen kwamen kijken en

waren verbaasd hoe goed alles liep.

Maar op 11 augustus, de dag waarop de joden de verwoesting van hun tempel herdenken, komen enkele ambtenaren met een ontruimingsbevel; ze zijn vergezeld van 100 politiemannen, vele grote honden, auto's met tralies, en van gigantische draglines, bulldozers bestuurd door vastberaden stoere jongens, die ieder tegenargument, ieder beroep op rechtvaardigheid en menselijkheid overbodig maken door meteen met het sloopwerk te beginnen. De reizigers die er sliepen, de bewoners, de kinderen en hun moeders bieden geen weerstand. Het apparaat is oppermachtig, het werkt gesmeerd. Heren in keurige pakken kijken tevreden toe, en stappen in hun auto op weg naar een ander karwei. Geen spoor van aarzeling, van schaamte. Hun maskers staren zielloos langs de verdrietige, ernstige gezichten van al die kinderen en jonge mensen. Bij het eerste spoor van spot en opstandigheid verschijnt van achter een bosje een auto met dranghekken. Tegenover de pers verklaart commissaris Van Andel, dat dit alles gedaan is op last van het gemeentebestuur en dat aan geen van beide zijden geweld is gebruikt. Weet de commissaris niet dat het gemeentebestuur in dit geval door vakanties en verkiezingen niet meer is dan één loco-burgemeester, wiens wethouderszetel van openbare werken kraakt en hem diezelfde avond ontnomen zal worden? En over geweld gesproken, geweld van honden, wapenstokken, draglines, pantserauto's, in handen van gehoorzame marionetten, die niet opkijken, zich niet afvragen wie aan het touw trekt, in welke keten van krachten ze staan. Ze worden betaald voor hun werk en doen wat hun wordt opgedragen. Ze zijn verbaasd wanneer hun het gebruik van geweld wordt verweten, omdat ze niet beseffen dat ze zelf gebruikt worden in een apparaat dat geweld is. Een monsterapparaat zonder ogen, zonder gezicht. Het kan alleen onklaar worden gemaakt door een beetje menselijkheid, door het besef van één mens die even uit de keten stapt, en zich afvraagt wat hij aan het doen is, door één politiemann of draglinebestuurder die zou zeggen: daar doe ik niet aan mee. Een flitsje menselijk bewustzijn is voor dit geweldsapparaat even fataal als dat ene klontje suiker in de benzinetank van een sloopwerktuig. En dat flitsje bewustzijn was op 11 augustus in het Haagse apparaat niet aanwezig. (dv-v)

Folklore

Discriminatie in Nederland? Nooit van gehoord, maar in Leiden is het zoveelste staaltje van wat we dan maar zullen noemen 'folklore' voorgevallen: een buurtvereniging die uitmaakt of je wel of niet in een flatgebouw komt te wonen. Een leraar die een flat wilde kopen werd eerst 'doorgelicht'. Een gesprek, een party en daarna nog een bezoek aan huis. Waarom eigenlijk allemaal wilde de leraar opeens weten. Uitleg: 'In het verleden waren affreuzen zaken gepasseerd; een homofiel op de flat en een negerfamilie.' Tenslotte kon de leraar ook een keurig verklede woonwagenbewoner zijn, nietwaar?

Dit soort dingen gebeuren, niet voor het eerst en waarschijnlijk ook niet voor het laatst. We zullen het maar folklore blijven noemen. Want gediscrimineerd wordt er toch niet in Nederland?

Litanie

In het augustus-nummer van Elsevier-Select (uitgerekend daarin!) gelezen dat het ons te goed gaat, veel te goed. 'Tweede auto, tweede huis, tweede kind, tweede vrouw, tezamen een tweede-hands leven' staat er spitsvondig boven een huilerig stukje waarin vervolgens de 'litanie van onze beschaving' wordt opgesomd: lsd, hartinfarcten, vermoeidheid, ontkerkelijking en discriminatie. Eén ding is natuurlijk daarvan waar; als Elsevier-Select ontkerkelijking onder deze litanie rangschikt hoort discriminatie er óók bij. Zoveel zelfkennis hebben ze daar wel.

Gezond voedsel

Duizenden Jehova's Getuigen waren vorige maand in Groningen

bijeen. Een ervan verklaarde tegenover een verslaggever:

'We hebben contact gekregen met een jongen in de gevangenis, hij was moordenaar, deed in verdovende middelen en was homofiel, een broeder is met hem gaan praten, heeft hem geestelijk gevoed, hij is gedoopt, maar voor hij gedoopt kon worden moest hij eerst van zijn homofiele neigingen afzien. Dat is gebeurd. Medisch is dat volgens mij ook te verklaren: Wij menen dat homofilie ontstaat doordat iemand veel aan zelfbevrediging heeft gedaan. Hij kan niet normaal meer denken, wordt lichamelijk zwak. Maar door gezond geestelijk voedsel is dat te genezen.'

Sommigen slagen erin om in de twintigste eeuw middeleeuwen te blijven denken. En ze komen er nog voor uit ook. Is dat niet wonderbaar?

Stelling

'Opponeren is een voorwaarde voor het bestaan van de mens en daardoor tot het voortbestaan van het mensdom' (Stelling 10 uit een proefschrift van dr. H. Smits).

Bloed

In het parlement van de Amerikaanse staat Louisiana heeft neger-afgevaardigde Morial de wind van voren gekregen toen hij voorstelde op de flesjes bloedplasma niet langer de huidskleur van de donor te vermelden. Een blanke afgevaardigde: 'Ik zie mijn familie nog liever sterven dan dat ze een druppel negerbloed krijgen'. Men is haast geneigd om zo'n domme racist die keus dan maar te laten. Door de houding van mensen als hij is er al teveel negerbloed vergoten.

Zo volstrekt zonder betekenis

Zo volstrekt zonder betekenis
en nog nauwelijks
serieus te nemen,
vouwt hij zijn benen in
een plooi gereed tot vluchten,

keert dagelijks naar
het kleurboek
van wat stille jonge jaren.

En haastig lacht hij
alle grappen weer, struikelt
over oude omhelzingen.

Hoewel iets in zijn ogen
vertelt al hoe laat

en een angst zich comfortabel
nestelt in de groeven,
als een slootrat
in zijn prooi.

HANS VAN WEELY

Communes -

een andere manier van samenleven

Op ons verzoek schreef Jo Scheper, medewerker van de 'Dienstencentrale communes', een korte beschouwing over de drijfveren tot en moeilijkheden bij het oprichten van communes.

Onze huidige maatschappijvorm legt via huwelijk en gezin de man-als-kostverdiener een grote carrière- en prestatiedwang op, terwijl veel gehuwde vrouwen zich min of meer veroordeeld voelen tot huishoudster en kinderverzorgster.

De produktiviteitsstijging (automatisering) zou mogelijkheden kunnen bieden om aan deze economische druk te ontsnappen in de vorm van meer aan de individuele wensen aangepaste hoe- wel slechter betaalde arbeid, of zelfs perioden helemaal niet werken... indien onze samenleving maar niet zo'n enorme consumptiedwang kende; o.m. door de invloed van de voor onze kapitalistische maatschappijvorm onontbeerlijke reclame.

Een ander aspect: in 'Brieven aan mijn man' acht Renée Plate de absolute monogamie 'een grenzeloze verspilling van warmte in een tijd dat iedereen over kou klaagt'.

De vervolmaking, met name door de komst van de pil, van de conceptiebeheersing in handen van de meest direct betrokkene - de vrouw - schept mogelijkheden om ook aan die verspilling van tussenmenselijke warmte iets te doen. Juist het wegvallen van de angst voor zwangerschap kan de aandacht verleggen van de coïtus binnen het monogame huwelijk naar een emotioneel en erotisch op elkaar betrokken worden van veel meer mensen, en dán van de totale mens, lichamenlijk én psychisch: make love not war - lief zijn voor elkaar.

Trouwens door de hele geschiedenis heen loopt (ook per sociale klasse) een duidelijke parallel tussen de maatschappelijke en de seksuele-erotische emancipatie.

Misschien zullen sommige lezers van 'Mens en Wereld' dit revolutionaire en onaangenaam schokkende geluiden vinden. Er zijn wellicht ook wel andere verklaringen mogelijk waarom verschijnselen als partnerruil, open huwelijk en commune plotseling zo massaal om zich heen grijpen.

Mij in dit artikel verder beperkend tot het meest vérstrekkende alternatief voor huwelijk en gezin: de commune, wil ik vooropstellen dat deze vorm van samenleven naast bepaalde aantrekkelikheden boven het huwelijk, ook een pakket extra moeilijkheden met zich mee brengt.

Als positieve kanten vallen te noemen: betere ontplooiingsmogelijkheden voor het individu door minder sleur en een passender en variabele rol- en taakverdeling: rijkere relatiekeuze; geringere afhankelijkheid dan van één (mono-

game partner) of twee (biologische ouders) personen; een minder autoritaire opvoeding van de kinderen; het gezamenlijk zorgdragen voor het welzijn van ieder; samen doen, samen denken, samen creatief zijn.

De extra moeilijkheden, zonder meer al voortvloeiende uit de grotere complexiteit van een dergelijke groep t.o.v. het gezin, kunnen zich met name voordoen inzake de relativiteit zonder jaloezie, het evenwicht tussen individuele privacy en collectief groepsleven, financiële integratie zonder parasiteren, taakverdeling zonder afschuiven.

Zoals het monogame huwelijk als instituut te vergelijken is met een door een gerenommeerd reisbureau volledig geprogrammeerde reis naar een oord van massatoerisme, zo kan de commune worden vergeleken met een nog niet door anderen uitgestippelde groepsreis naar een nog vrij onbekend gebied.

Zo'n reis kan men op twee manieren aanpakken: gaan op goed geluk - als we er zijn dan zien we wel, óf zich zo goed mogelijk documenteren en voorbereiden om de kans van slagen te vergroten en de mogelijkheden die daar liggen tot het uiterste te benutten.

De werkgroep 'dienstencentrale communes' (zie onderaan deze pagina) ziet haar werkterrein o.m. in dienstverlening die kan leiden tot een aanpak in laatstbedoelde zin, om te voorkomen dat zo veel pogingen tot communievorming aan de zelfde kinderziekten overlijden.

Met name zal elke groep die een commune wil gaan stichten zich moeten bezinnen op de mate waarin en de wijze waarop zij hun inkomen en bezit willen integreren en de exclusiviteit van de man/vrouw- en ouder/kind-relaties willen opheffen.

Maar boven het belang van het kiezen van de meest juiste structuur en spelregels staat de kwestie van de mentaliteit.

Men kan niet zo maar een commune beginnen, maar alleen maar met een min of meer homogene groep van wat je noemt 'fijne mensen', die zich niet alleen openstellen voor elkaar en aldus een groot begrip proberen op te brengen voor de subjectiviteit van ieders gevoelens, voorkeuren en reacties, maar zich ook gezamenlijk verantwoordelijk voelen voor ieders welzijn. Daardoor kunnen communes ook van zeer grote betekenis worden voor een mentaliteitsverandering in onze maatschappij, zowel nationaal als in wereldverband. Namelijk als groeiplaatsen van die mentaliteit welke onze harde samenleving juist ontbeert: een vóór-elkaar in plaats van een tegenover-elkaar, een coïndividualisme als synthese van collectivisme en individuele zelfverwerkelijking.

JO SCHEPER

Landelijke werkgroep ondersteunt communes

Al enkele maanden funktioneert een landelijke werkgroep 'Stichting dienstencentrale communes'. Naast allerlei activiteiten ten dienste van het fenomeen commune in het algemeen, zal deze dienstencentrale zich gaan bezighouden met dienstverlening bij het oprichten, zich aansluiten bij, instandhouden en mislukken van communes.

De geplande omvang van het werkterrein spreekt het duidelijkst uit het feit dat een zeven-

tal sekties zijn ingesteld, te weten een sectie sociologische aspecten, juridische aspecten, huisvesting, kinderen, algemene dienstverlening, publiciteit en public relations en organisatie achterban.

Geïnteresseerden kunnen zich opgeven aan Peter van Mensch, postbus 10065 Amsterdam, of desgewenst eerst een verslag van de oprichtingsbijeenkomst met een voorlopig werkprogramma aanvragen.

Ik hoop dat u allemaal een prettige vakantie hebt gehad en dat u weer heelhuids op uw basis bent teruggekeerd. Dat heeft me dit jaar tijdens de reis nogal sterk door 't hoofd gespeeld. Misschien kwam dat omdat we - vooral op de terugweg - een paar heel enge ongelukken zagen die net gebeurd waren en als je er dan langzaam en voorzichtig om de glasscherven door agenten omheen geleid wordt, met zelf nog zo'n 900 km voor de boeg, dan denk je onwillekeurig: 'Als wij eerst maar weer zonder kleerscheuren met ons hele hebben en houden voor de deur staan.' Op zulke momenten is de naaste toekomst ineens heel luguber en onzeker. Bij onze thuiskomst bleek dat poes Teigetje, na de logeerpartij bij de zwarte kater-van-goede-huize, inderdaad 'opgenomen' had om er maar eens even een vakterm tussendoor te werpen. Ze liep rond met een kogelrond buikje, was vreselijk aanhalig en at onvoorstelbare hoeveelheden. Allerlei openingen waar ze voorheen gemakkelijk doorheen glipte waren nu alleen nog maar wijd genoeg voor haar kop en schouders. De rest bleef steken en dan trok ze gelaten de hele zaak maar weer terug en zocht een andere doorgang.

Ze lag vaak breeduit op het zeil in de hal of op de badkamervloer want het was vrij warm en daar had ze last van. Spelen met haar broertje-van-de-buren lukte ook niet meer zeer tot ongenoegen van het buurkatertje dat het leven vreselijk saai begon te vinden en tot verbazing van onze eigen twaalfjarige nurkse matrone, die er niet bij kon dat haar toch al zo schaarse speelse buien niet aansloegen.

Op een ochtend wilde Teigetje niet eten. Ze liep hongerig rond en verloor mij geen ogenblik uit het oog. Ik vermoedde, dat de katjes nu wel gauw zouden komen en omdat ze steeds weer de badkamer opzocht zette ik daar een grote doos neer, in de hoop, dat ze dit kraambed zou accepteren. Mensen die het weten konden hadden me namelijk verzekerd, dat de poes zelf een donker plekje zoekt; een kast of nog liever een bed en dat laatste vond ik een gril idee. Teigetje ging in de doos liggen maar als ik wegliep kwam ze me achterna en dan keek ze me zo hulpeloos aan dat ik begreep, dat ik niet meer weg mocht gaan.

Ik zette de doos in de uiterste hoek van de badkamer en ging er op een laag krukje bijzitten. Het licht liet ik uit en ik praatte zachtjes tegen haar. Ze werd rustiger; alleen zo af en toe sprong ze op of ze kreunde, waarschijnlijk door een wee. Opeens zag ik iets bewegen, een piepklein scharminkeltje met een veterdun staartje, dat onmiddellijk schoongelikt werd. Later kwamen er nog drie. Het jonge moedertje had het er druk mee want er mocht geen spoorje vuil achterblijven, alles werd opgegeten.

Ondertussen mocht iedereen een blik in de doos werpen, zo goed en zo kwaad je iets zien kon in het schemerdonker van de badkamer, dat gaf niet, als ik maar bleef, anders werd ze weer onrustig. Iedereen liep op z'n tenen en we spraken op gedempte toon en zodra mijn man de blijde mare gehoord had, kwam hij van kantoor thuis om de nieuwe aanwinsten te bekijken.

Toen het bij vier katjes bleef, hevelde ik moeder en kinderen voorzichtig over in een schone doos. Dat mocht blijkbaar en daarna dronk ze een hele kom lauwe melk achterelkaar leeg en at met smaak een gehakt biefstukje.

Pas de volgende dag durfde ze de kleintjes een ogenblikje alleen te laten om even de benen te strekken. Op dit moment zijn ze twaalf dagen, de oogjes zijn al open en ze beginnen wat rond te scharrelen in de doos. Telkens vallen ze om en ze rollen over elkaar heen. 't Is ontroerend schattig, we beleven gouden tijden. Toekomstige eigenaars zijn er nog niet. We weten zelfs nog niet eens of het katertjes of poesjes zijn maar dat deert ons niet.

We hebben nooit kunnen vermoeden, dat we er zoveel plezier aan konden beleven. We gaan er steeds weer naar kijken. 't Is verrukkelijk.

De mens als ondie

een vergeten hoofdstuk uit het Humanisme?

Li Tai-po, één van China's grootste dichters, schreef eens:

*Er is één plaats, mij eeuwig een tehuis:
De jade top der hoge Zuiderbergen.
Vaak hangt er wijd en vlak het licht der maan
Op 't pijnboomwoud der Oostelijke stroom.*

*Gij gaat om 't wuivend gras te plukken
en purp'ren bloemen der Ts'ang p'oe
Misschien na jaren ziet ge mij weder
Die op een witte draak uit blauwe hemel
dalwaarts rijdt.*

Van een andere Chinese dichter zijn deze regels afkomstig:

KALMTE
*Het Nan Nin meer wiegt traag de zomermaan.
De gouden zomermaan weerspiegelt zich
in 't groen
van 't wiegend water, waarop lelies bloeien
en eenzaam drijft een kalme, witte zwaan.
Ik moet mijn boot veel trager laten gaan
om die liliënwanen niet te kwetsen.*

Het zijn simpele regels, die schijnbaar slechts een natuuringdruk weergeven. Maar wie de achtergronden van deze poëzie kent, weet, dat achter deze regels een ons vreemde gedachtenwereld schuilt. De korte gedichten zijn uitdrukking van een sterke verbondenheid met de omringende natuur, met het water, de bergen, de bloemen en de dieren. Zij worden gedragen door het eenheidsbesef, dat zijn wortels vindt in de oude Chinese filosofie, in taoïsme en boeddhisme.

Regels als die van de Chinees Loe Yün (4de eeuw)

*In het voorjaar zijn mijn zinnen vol van lente
in het najaar is er herfst in mijn hart.
Terwijl ik het kosmisch gebeuren volg
wordt mijn hut als het universum zelf*

verraden een denken over mens en natuur dat de westerling nauwelijks kent. In zijn nog altijd lezenswaardige *'Reisdagboek van een filosoof'* schreef Hermann Keyserling:
'Dit uitwerken van hun concepties in de zin en de geest der hen omringende natuur is typerend voor de kunstenaars van het Verre Oosten. Het is alsof het eigen streven der natuur naar schoonheid zich in hen bewust geworden is; alsof de mens hier het orgaan is, waardoor de natuur haar vervolmaking bereikt. Van waar komt dit merkwaardig vermogen? Het is te danken aan de wijze waarop de Oosterling leert zien. Chinese en Japanse schilders zijn yogis; zij beschouwen de natuur niet van buiten af maar verdiepen zich in haar zoals de mysticus zich verdiept in zijn God. Op deze wijze maken zij zich los van 't menselijke en worden één met de geest der dingen. De mens is niet alleen mens,

hij is tegelijk met verschillende delen van zijn wezen dier, plant, rots en zee...'
Een dergelijke houding tegenover de natuur, die ook het uitgangspunt werd voor de Japanse theeceremonie en de ikebana (bloemschikkunst), is de westerling vreemd. Wij kennen weliswaar dichters, die de natuur tot thema van hun poëzie maken, maar de geest van deze poëzie is duidelijk anders gericht. Reeds in de klassieke oudheid waren er dichters als Theokritos, die pastorale idyllen schreef over een paradijselijk landschap met gelukkige herders en herderinnetjes, temidden van hun schapen en bijen, vruchtbare boomgaarden en ruisende wouden. Een zelfde geïdealiseerd landschap tekent Longos, die zijn *Daphnis en Chloe* plaatst in de schone natuur van het eiland Lesbos. Vergilius, de romantische dichter van de *Bucolica*, volgt het voetspoor van Theokritos.
De motieven en de sfeer van deze romantiserende dichtkunst verschillen essentieel van die van de Chinese en Japanse poëzie, die spreekt over ontluikende bloesem in het voorjaar, de storm in de bergen, de trekkende kraanvogels, een herfstavond met maneschijn op een meer, de nachtelijke regen. In de Westeuropese cultuur wordt de natuur in de eerste plaats gezien als een vijandige macht, die bedwongen moet worden.

De Westerse mens en de natuur
Voor een belangrijk deel is dit te danken (of te wijten?) aan de christelijke kerk, die de natuur weliswaar beschouwde als schepping Gods, maar haar bepaald niet zag als de hoogste manifestatie van het goddelijke, zoals in taoïsme en boeddhisme. Voor het christendom was de mens een hoger wezen, dat tegenover de natuur staat en door zijn bijzondere plaats in de schepping boven deze natuur is verheven. De Chinese wereldbeschouwing, indertijd door prof. de Groot 'universisme' genoemd, legt echter de volle nadruk op het gevoel van saamhorigheid met het Al. In India, China en Japan ging men uit van een verbondenheid met het Al, met dier, plant en mineraal, met de krachten die de veelvormige natuur deden ontluiken en bloeien.
Men zal in Europa geen dichter vinden als de Japanner Chigetsu-Ni die deze haikoe neerschreef:

TROOST
*O liefelijke kersenbloesem!
Slechts gij alleen
geeft mij nog de wil te leven!*

Voor het christendom was deze aardse wereld primair een schepping van de Goddelijke Almacht. De mens voerde hierover het beheer. Hij onderwierp de natuur aan zijn doelstellingen. Wie aan de natuur een bijzondere waarde toekende of het zelfs waagde te spreken van een kosmische eenheid, wakte al snel de verdenking van bijgeloof, ketterij of erger nog van pan-

theïsme, de idee dat God en Natuur wezenlijk één zijn.

Franciscus van Assisi, dichter van de 'Zonnezang', die sprak tot vogels en vissen, is aan deze verdenking nauwelijks ontkomen en evenmin Guido Gezelle, de dichter van 'Mij spreekt de blomme een tale'. De mens was volgens de christelijke visie gemachtigd en gerechtigd de natuur te beheren en aan zich ondergeschikt te maken. Van gevoelens van verbondenheid kon hierbij nauwelijks sprake zijn.

Het is voorts een feit, dat de houding van de mens tegenover de weelderige natuur van sommige tropische landen, een andere is dan die in landen, waar de mens moeizaam zijn voedsel aan de armelijke bodem moet ontrukken. Voor de Westeuropese mens is de natuur een exploratiegebied, een mogelijke bron van materiële welvaart. Deze mens zag zichzelf als het centrum der aardse werkelijkheid. Hoe geheel anders is het beeld van natuur en mens bij de Chinese schilders! Op hun doeken zoekt de mens als een homunculus, een nietig wezen, zijn weg temidden van bergen, wouden en water, in een oneindige kosmos.

Voor de kloosterling, die zijn miniaturen schilderde in de Europese kloosters, voor de middeleeuwse en de renaissance schilder was de natuur nauwelijks meer dan een fraai decor. Er zijn ook in West-Europa uitzonderingen zoals de etsen van Hercules Seghers, maar dit doet aan de wezenlijke tegenstelling niets af. Er waren nog andere factoren. Vele van onze vergeestelichte kerkvaders voelden zich in een kloostercel gelukkiger dan in beemd en bos, welke door het heidendom bevolkt waren met verlokkelijk schone nimfen en elfen en met ongere type typen als Pan en Bacchus, die de kerk slechts moeizaam had kunnen verdrijven. Bergen waren in de ogen van reizigers slechts gevaarlijke barrières. Gevoel voor de schoonheid van gebergten als de Alpen kende men niet. Dit gevoel dateert eerst uit de periode van de Romantiek. Rousseau's 'La Nouvelle Héloïse' speelt aan het meer van Genève met de Zwitserse bergen op de achtergrond.

Er schijnt een kentering op te treden. Maar wie goed toeziet, komt tot de conclusie dat het ook in de sentimentele, romantische natuurverheerlijking in de eerste plaats om de gevoelens van de mens gaat en minder om het wezen van de natuur. In het christelijke spiritualisme staat de mens als geestelijk wezen centraal. Van het verband tussen lichaam en geest, waarover de Indische yoga spreekt, heeft men nauwelijks weet. De natuur wordt afgewezen, niet alleen de na-

tuur *buiten* ons, maar ook de natuur *in* ons zoals deze tot uitdrukking komt bv. in de sexualiteit. Nietzsche heeft hierop herhaaldelijk geweten¹⁾ en ook Freud, maar hun ideeën vonden meer tegenkanting dan begrip.

In onze tijd hebben existentialistisch georiënteerde denkers als Merleau-Ponty de lichamelijke aspect van het mens-zijn weer in hun denken betrokken, maar van een herwaardering van de natuur, waarvan de mens deel uitmaakt, was nog nauwelijks sprake. Toch had Darwin al aangetoond, dat de mens niet het centrum van de aardse werkelijkheid is, zoals het christendom hem zag, maar slechts een schakel in een eeuwige evolutie van lager naar hoger georganiseerde levensvormen.

Copernicus had reeds eeuwen geleden de euvels moed te beweren, dat de aarde niet het centrum van het heelal is. Darwin gaf het antropocentrische wereldbeeld, dat de mens als het centrum van de wereld zag, een nieuwe slag. Hij 'degradeerde' de mens tot één van de vele levensvormen. Freud beklemtoonde de animale trekjes in de menselijke psyche, zodat het beeld, dat de mens van zichzelf had opgetrokken, nu volledig verbrijzeld scheen te worden.

De evolutietheorie won langzamerhand veld, ondanks protesten van protestantse en katholieke cultuurdragers die evenmin als Juffrouw Laps konden wennen aan het feit, dat de mens maar een zoogdier is. Een van mijn bezwaren tegen Teilhard de Chardin is dit, dat hij poogt de oude visie van de mens als 'heer der schepping' te verenigen met de evolutietheorie, die de mens ziet als schakel, als onderdeel van een voortgaande evolutie, waarvan wij overigens niet kunnen vermoeden in welke richting deze gaat. Beide visies zijn m.i. onverenigbaar.

De oude visie van de westerse mens op de natuur als een gebied, dat veroverd moet worden, als een macht die bedwongen dient te worden, bleef gehandhaafd, ook al veranderden allerlei inzichten. Een positief gevolg hiervan was de stormachtige ontwikkeling van natuurwetenschappen en techniek in Europa. De ongunstige gevolgen hiervan zouden zich eerst later openbaren. Een onloochenbaar positief aspect was de groeiende welvaart. In dit opzicht kreeg West-Europa een steeds grotere voorsprong op landen als India en China. De natuur werd in de eerste plaats beschouwd als een leverancier van grondstoffen en voedsel. Voor de zo noodzakelijke bescherming van de natuur, van allerlei levensvormen had men nauwelijks oog. Albert Schweitzer, die sprak over 'eerbied voor het leven' bleef een eenling, wiens daden de aandacht trokken maar wiens ideeën nauwelijks aanhang vonden²⁾.

Herwaardering van de natuur?

De natuur wordt om haarzelf slechts door een weinig luidruchtige minderheid van biologen en natuurfilosofen gewaardeerd³⁾. De indruk dringt zich op, dat tweeduizend jaar christendom hier nog steeds doorwerken. Het industriële tijdperk met zijn technologische ontwikkeling heeft de oude visie van de natuur als exploratie- en exploitatiegebied nog versterkt.

Dit heeft tot onoverzienbare gevolgen geleid. Rachel Carson schreef haar *Silent spring*⁴⁾, waarin zij aantoonde hoe de moderne welvaarts-mens in zijn steden de natuur onherstelbare schade toebrengt, hoe allerlei levensvormen te gronde gaan en het natuurlijk evenwicht wordt verbroken. Andere publikaties volgen zoals die van C. J. Briejer *Zilveren sluiers en verborgen gevaren* en *Het verstoorde evenwicht* onder redactie van prof. J. C. van de Kamer.

Langzamerhand gaat men inzien, dat de natuur geen laboratorium is, waar de homo sapiens naar hartelust kan experimenteren. Ook nu nog hebben vele critici minder oog voor de natuur zelf dan voor de mens, die bedreigd wordt door erosie, vervuilde lucht, vergiftigd water, afvalstoffen, enz.

Kabouters ontvluchtten de stinkende rivieren, de kale bergen, de in woestijnen veranderde velden en de ontbladerde bossen. Eén van hen schreef: 'Tot op heden beschouwt men de mensen die erop aandringen dat we luisteren naar wat de natuur ons te zeggen heeft als halfzacht en wereldvreemd. De natuurwetenschappen worden misbruikt om zoogdieren, insecten, vogels, vissen, bossen uit te roeien en te vernietigen. Om bomen te ontbladeren en oogsten onmogelijk te maken. Om lucht, land en zee te verpesten. Om atomaire, bacteriologische en chemische oorlogen te voeren.'

Dit verzuchtte Roel van Duyn in zijn *Boodschap van een wijze kabouter*.

De bioloog-essayist D. Hillenius vindt er ook geen doekjes om. In zijn boekje *De beestachtige bronnen van het geweld* noemt hij de mens rondt een 'ondier' met het risico hele volksgroepen te kwetsen. Maar Hillenius weet, dat het op het ogenblik van meer belang is dieren en planten te redden dan homo sapiens te ontzien. We zijn dagelijks bezig met de vernietiging van onherstelbaarheden, zegt hij. Elke generatie zal waarschijnlijk wel weer kunst maken, maar de planten en dieren en de grote landschappen zullen nooit meer te vervangen zijn. 'Alle uitroeijingen en de grote verliezen die ons nog te wachten staan ten gevolge van de moderne industrie, staan op naam van de modern geoutilleerde, westerse blanke.'

Niet alleen flora en fauna maar ook de mens zelf wordt bedreigd in de grote steden met het 'lawaaï, grove stanken, affichekleuren en veel te dicht op elkaar leven, geen ruimte om te vluchten, zodat we elkaar afmaken als wolven in een kooi'. Conclusie van Hillenius: 'De natuur, het wandelen door een stilte van vogels en bladeren, de bespeling van nog steeds aanwezige gevoeliger instrumenten van onze zintuigen, wordt dan een noodzaak, van de orde van eten en drinken en sex.' Intussen gaat de vernieling door: Er moeten immers wegen, golfsterren enz. enz. komen. Zelfs de schaarse bomen in de steden moeten verdwijnen. De 'vrije' natuur (dus niet de parkachtige groenstroken!) wordt meer en meer teruggedrongen naar speciale reservaten. Het is duidelijk, dat dit ook voor de jeugd een verarming betekent. Het gemis van contacten met deze vrije natuur, het leefklimaat in een metropool met zijn betonblokken, beperkte spel- en recreatiemogelijkheden, stank en lawaai kan slechts een neurotiserende invloed hebben. Men kent de natuur niet meer als bron van ontspanning en inspiratie. Hiervoor moet men in landen als Roemenië zijn, waar industrieën en steden nog niet het landschap beheersen. De Roemeense dichter Dumitru Corbea vond blijkens het volgende gedicht evenveel inspiratie in de natuur als in kinderen:

ALS WORTELS, BOTTEN, LENTEKRUID...

*Broos is het prille lentekruid,
broos zijn de botten der kastanjelaren,
maar hun teder weefsel omsluit
de hartslag van duizend jaren.*

*De minste spichtige wortelvezel
overwint ijzer mettertijd
en boort, als bondgenoot van zon en hemel,
zichzelf een weg die naar de zege leidt.*

*Als wortels, botten, lentekruiden
is van onze kinderen het teder geweld,
wanneer ze als jonge herten dartelen in de
tuinen
en lachen als papavers in het veld.*

Mens en lemming

De mens verbaast zich over het schijnbaar efficiënte 'beleid' in de natuur. Hij ziet, dat de doodshoofdvlinder vanuit Afrika naar onze streken vliegt om daar een generatie voort te brengen, die volledig te gronde gaat. Hoe irrationeel verkwistend is de natuur! Wie deze uitspraak doet is het blijkbaar onbekend, dat de

mens de gevaarlijkste verkwister is, door wiens toedoen talloze diersoorten zijn uitgeroeid of tot kleine gebieden zijn teruggedrongen⁵⁾.

Uit zijn krant verneemt de lezer dat troepen lemmingen, door een schijnbaar onstuimige drift bezeten, gaan trekken en zich, bij een rivier aangekomen, bij duizenden in het water storten om daar jammerlijk te verdrinken. Zijn er overeenkomsten tussen mens en lemming? In de eerste plaats deze, dat de lemming twistziek en agressief is. Zijn er meer overeenkomsten?

Tot nu toe was het genus 'mens' naïef genoeg om te menen, dat zijn biologische bestaan nog onbedreigd was, ondanks velerlei soorten ingenieuze wapens, de zich overal ophopende hoeveelheden D.D.T. en andere insecticiden, het verbroken evenwicht van elkaar bestrijdende diersoorten, de vervuilde lucht en het verpeste water, de weinig natuurlijke, soms ziektenverwekkende voeding, de slechte, onnatuurlijke leefgewoonten.

Het genus mens, waarover Teilhard zulke hooggestemde dingen zegt en wiens geestelijk leven spirituele christenen en humanisten zovele eeuwen met intense zorg vervulde, doet mij soms denken aan het kleine dier uit Noord-Europa, dat even blind als het blinde drietal van Bruegel, zijn dood tegemoetgaat in het kolkende water.

Is er dan geen verschil tussen mens en lemming? Misschien dit: de lemming heeft zich als soort tot op heden kunnen handhaven, ondanks alle calamiteiten. Er zijn evenwel biologen, die voor het menselijk geslacht nauwelijks nog een toekomst zien.

P. KRUG

¹⁾ Over de houding van het christendom tegenover lichamelijke en sexualiteit zijn ook zeer kritische opmerkingen gemaakt door de Russische denker W. W. Rozanov. Zie mijn artikel in 'De Vlaamse Gids', no. 8, 1967.

²⁾ Zie mijn artikel 'Albert Schweitzer als denker', Mens en Kosmos, juli/aug., 1965.

³⁾ Ik moet helaas constateren, dat ook in ons verbond deze groep nog altijd een zwijgende minderheid is.

⁴⁾ Nederlandse vertaling: 'Dode lente' (1963).

⁵⁾ Toen ik in november 1954 voor het eerst over deze problemen in 'Mens en Kosmos' schreef, kon ik niet vermoeden met welke snelheid het proces van verarming, verwoesting, degeneratie en vervuiling van de natuur voortgang zou vinden.

IK denk er ZO over

(De redactie behoudt zich het recht voor om brieven te bekorten)

Danguah

In M & W-14 is op bijkans twee volle pagina's 'de stem van de jeugd' opgenomen, zoals geuit door John Danguah uit Ghana. Ik maak ernstig bezwaar tegen het gebruik in deze titel van twee lidwoorden van bepaaldheid, ook al wordt dan gezegd dat D.'s verklaring is opgesteld door de deelnemers aan het jeugdcongres: uit de persberichten blijkt duidelijk, dat een radikale groep, waarvan men niet weet of zij de meerderheid vormde, haar mening heeft doorgedreven. Het zou m.i. dan ook beter zijn geweest te spreken van 'de stem van een deel der op het jeugdcongres aanwezigen'.

Dat een deel van de tegenwoordige jeugd verbitterd is over de bestaande toestanden, is m.i. alleen maar toe te juichen. Maar dit houdt geen sympathie in voor de uitermate onkundige wijze, waarop alles wat thans voor de onderontwikkelde landen wordt gedaan, door D. is afgebroken. Om te beginnen: de verdeling in uitbuitende en uitgebuite landen is onzin en volstrekt oneerlijk. Iedereen kan weten, dat juist in zeer vele onderontwikkelde landen het verschil tussen arm en rijk schrijnend groot is en dat de regeringen in deze landen niet zijn gediend van de projecten voor plattelandsontwikkeling die D. zich voorstelt.

Ook is een verwijt aan de ontwikkelde landen, dat daar nog zoveel slechte toestanden heersen, onbillijk in deze context: er is daar zeker nog heel wat te verbeteren aan de sociale, culturele en economische toestand van grote delen der bevolking, maar deze toestand is tenminste in bijna alle Westeuropese landen in nagenoeg alle opzichten veel beter dan die van de massa's in de onderontwikkelde landen.

Verder: waar haalt D. (of wie dan ook) de man- en vrouwkracht vandaan om 'centra in de dorpen voor vorming van volwassenen' te stichten? Vooral als dit niet mag geschieden volgens het Unesco-programma en er geen buitenlandse vrijwilligers bij mogen worden ingeschakeld.

Het is heel flink van schijnheiligheid te spreken met betrekking tot de bewapening, maar zolang de jeugd die deze opvatting verkondigt niet in staat is het wantrouwen, dat (m.i. terecht) de super-mogendheden t.o.v. elkaar koesteren, weg te nemen, noem ik de roep om ontwapening schijnheilig.

Nog een ander punt: kan D. (of wie ook) landen noemen, waar 90% der bevolking in plattelandsstreken woont, waar de ontwikkeling van deze streken opzettelijk wordt veronachtzaamd en waaraan toch zgn. ontwikkelingshulp wordt gegeven?

Wat ik hierboven heb gegeven zijn slechts enkele voorbeelden van de vele vage aantijgingen in de speech van D. Er worden geen duidelijke feiten genoemd, wel wordt er zoveel mogelijk en in alle richtingen tegen schenen getrapt, of tenminste een poging daartoe gedaan. Ik zal daar verder niet meer op ingaan, enerzijds omdat het eerlijk en duidelijk weerleggen van een kreet veel meer ruimte en tijd kost dan het uiten ervan, anderzijds omdat ik mij in vele gevallen dan te zeer op technisch gebied zou moeten begeven, wat voor de lezers van Mens en Wereld ongenietbaar zou worden.

Dr. Ir. J. P. VAN AARTSEN, Warnsveld

Kabouter

Het artikel: 'Kabouters: allesbehalve een lachertje', ben ik met dubbele interesse gaan lezen. Aan de ene kant is er nog een duidelijk gebrek aan toelichting op wat de kabouters willen. Aan de andere kant intrigeerde mij de toevoeging 'allesbehalve een lachertje', dat een duidelijke hint is naar wat de voorzitter van de V.V.D. in een bepaald verband tijdens een t.v.-interview zei.

Een interessant artikel, hoewel je wat oude S.D.A.P.-interpretaties zoals 'voortschrijdende ontbinding van de kapitalistische civilisatie' op de koop toe moet nemen.

Maar in de staart, daar komt het dan: 'En men moet tot het stompzinig establishment behoren om in dit alles alleen een grap te zien'.

Bèng - Haya. Bèng - leden van de V.V.D. Bèng - kind in het badwater. Bèng - gedeelte van de sympathie voor bovenbedoeld artikel.

En waar staat dit laatste venijn? In een bepaald politiek tijdschrift? Neen, in een uitgave van het Humanistisch Verbond!

I. v. d. WILLIK, Veldhoven

Tolerantie en milieubederf

De heer de Rooy uit Breda meent (M en W-14) dat het HV zich dient te keren tegen elke vorm van geloof omdat 'elk geloof een onwaarheid, een geestelijke misleiding en een zedelijk kwaad is.'

Ik zou het bijzonder op prijs stellen als hij mij eens zijn definitie of omschrijving van 'geloof' zou geven. Elke gedachtengang begint nl. met een vorm van geloof. Ook het wetenschappelijk denken en eveneens het atheïstisch denken. Een geloof is een onbewijsbaar gegeven dat in de mens verankerd ligt en van waar uit hij allerlei gaat beredeneren. Zo beredeneert de wiskundige alles uit zijn geloof $1=1$. Dat hij dit een 'axioma' noemt, doet weinig ter zake. What's in a name? Dat in de praktijk van het leven niets gelijk is aan zichzelf maakt de basis van zijn denken helaas wat wankel. Het geloof 'panta rhei' (alles stroomt) van Herakleitos lijkt mij een hechtere basis voor het denken over allerlei levensverschijnselen, dan het wiskundig axioma $1=1$.

De begrippen 'onwaarheid', 'misleiding' en 'kwaad' te scheren over dezelfde kam 'geloof', zoals de heer de Rooy doet, getuigt van weinig tolerantie en bovendien van weinig inzicht in de grenzen van het verstandelijk denken. Zulke uitlatingen kunnen slechts leiden tot een geestelijk milieubederf.

Ieder mens heeft een geloof nodig. De rationeel humanist gelooft in de ratio. De atheïst gelooft dat god niet bestaat. Zulk een negatief gesteld geloof heeft overigens pas zin als men eerst formuleert wat men onder 'god' verstaat. Ziet men 'god' bijv. als een oude wijze man met een lange baard, zwevend boven de wolken, dan ben ook ik een atheïst.

De humanist stelt de mens en vooral het menselijk denken centraal. Maar de meeste humanisten zien wel degelijk in, dat het verstandelijk denken beperkt en begrensd is. Om nu toch dieper of verder dan het verstandelijk denken

te kunnen reiken, heeft de mens naast zijn denken niet alleen zijn geloof, maar ook zijn intuïtie.

Eén van deze geestelijke functies te denigreren is zinloos en stellig niet tolerant en niet humaan. Vooral niet omdat zulk een denigratie meestal bovendien eenzijdig gericht is op de formuleeringswijze van anders denkenden. Zonder zelfkritiek komt men hier spoedig toe.

'We moeten leren leven met onzekerheden' is een slagzin van het humanisme. Inderdaad zijn er voor het verstandelijk denken vele onzekerheden, en daarmee moeten we leven of we willen of niet. Alleen ons geloof en onze intuïtie zullen ons hierbij kunnen helpen.

Wat de mens puur verstandelijk doet kan zelfs tot degeneratie en vernietiging leiden. Eén voorbeeld is wellicht voldoende: De milieuverontreiniging komt, op de keper beschouwd, voort uit een gedegenereerd verstandelijk denken over 'welvaart'.

Intuïtieve mensen hebben al eeuwen lang ge-waarschuwd voor datgene waar het rationele denken nu pas aan toe schijnt te zijn: erkenning dat een verkeerd gerichte jacht naar slechts persoonlijke of regionale welvaart zal leiden tot zowel stoffelijk als geestelijk milieubederf.

Laten we ons geloof en onze intuïtie vooral gebruiken om ons verstand te bevrijden van allerlei waandenkenbeelden, om zodoende milieubederf in welke vorm dan ook tegen te gaan.

B. COOL, Heelsum

Onze tolerantie V

Daar met de redactie was afgesproken, dat mijn artikel pas geplaatst zou worden, nadat het HB het had besproken en er commentaar op gegeven, moet ik aannemen, dat de heer Van Dooren in zijn commentaar (M. en W. - 12) de mening van het HB weergeeft.

Om te beginnen wil ik de heer Van Dooren geruststellen: de angst voor een 'vijfde colonne' heeft geen ogenblik bij mij voorgezet en het is mij een raadsel waar ergens in mijn artikel dit idee uitgehaald zou kunnen worden.

Het spreekt vanzelf, dat het lidmaatschap van een kerkgenootschap een persoonlijke, vrije, keuze is, die ik zeer zeker niet zal willen tegengaan. Zo ook het lidmaatschap van het HV, *mits men de uitgangspunten van dat HV onderschrijft*. En deze twee zaken zijn n.m.m. onver-enigbaar. Het HV gaat - volgens zijn beginsel-verklaring - niet uit van enigerlei openbaring. De kerken doen dat zeer bepaald wel. Ten tijde van de oprichting van het HV was er voor een lidmaat van welke kerk dan ook geen enkele reden om zich bij het HV aan te sluiten, eerder het tegendeel! Wat nu juist de oorzaak was van die oprichting. Zijn onze uitgangspunten veranderd? Ik meen van niet.

Wanneer wij bewuste leden van een kerk - hoe vrijzinnig ook - in ons verbond gaan opnemen, dan kan men niet verwachten dat deze mensen tegelijkertijd evenzeer bewuste leden van het HV zullen zijn. Zij geven ons een klopje op de schouder vanwege onze goede werken, hopen misschien een extra kans op een plaats in een bejaardentehuis te krijgen - maar als zij beweren onze uitgangspunten te onderschrijven, dan houden ze zichzelf (en ons) voor de gek. Waarschijnlijk te goeder trouw, dat wil ik best aannemen, maar dan is het aan ons om hen tot een *bewuste keuze* te brengen. Doen wij dat niet, dan zijn wij inderdaad - zoals de Remonstrantse dominee uit mijn vorige artikel zei - 'een' vereniging (als een andere). Dan verdienen wij de image van goedige halfzachtheid, die wij in veler ogen hebben.

Wij zijn er niet op uit om zieltjes te winnen: akkoord. Wanneer de geestelijk raadsman in de gevangenis of het leger tijdens zijn gesprek met iemand, die in moeilijkheden zit, tot de conclusie komt, dat deze man of vrouw beter op zijn plaats is bij een kerk, dan zal hij hem (haar)

daarheen (terug)verwijzen. Maar bij een aanvraag voor het lidmaatschap van het H.V. geldt deze regel dus niet? Zoals 'werkelijke democratisering binnen de kerken niet mogelijk is', zoals de heer P. Blauw in zijn brief over de Ermelose kwestie opmerkt (waar ik van harte mee instem), zo zal onze tolerantie t.a.v. het lidmaatschap van het HV op de grondslagen van wat de heer Van Dooren namens het HB mij antwoordt, onze kritische instelling t.a.v. geestelijke waarden, *zoals wij die zien*, uithollen. Dan zijn wij afgezakst tot zo maar een 'vereniging' en – het spijt me – maar dan hoeft het voor mij niet meer.

F. E. JOLLES–WEGHUIS, Amsterdam

Beginselgroep '70

Het artikel van (cv) in M&W van 23 mei 1970 (verontrustend staaltje liberaal denken) verdient helaas enig weerwoord. Helaas, want het zou ons liever geweest zijn als er een bericht was gepubliceerd dat ons minder verontrust, bijvoorbeeld een beschouwing die meer gaat in de richting van het antwoord van het Hoofdbestuur van het Verbond op de aankondiging van de oprichting van de Beginselgroep '70.

Wat was het geval? Op initiatief van de heer Van Royen uit Assen is op 9 mei een groep leden van het HV bijeengekomen die zich verontrust voelden over de toenemende politisering van het Verbond. Onder de aanwezigen bevond zich ook de heer Vogel, die daar aanwezig was op uitnodiging van de heer Van Royen.

Het karakter van de bijeenkomst was zuiver oriënterend. De meeste aanwezigen kenden elkaar niet. Men wist nog geheel niet wat er aan de orde zou komen, wat er besloten zou worden en óf er iets besloten zou worden. In deze omstandigheden is het toch begrijpelijk dat een aantal aanwezigen (12 van de 19) er bezwaar tegen had al bij het begin van de bijeenkomst er in toe te stemmen dat al hetgeen besproken zou worden ook gepubliceerd kon worden. Wel werd de heer Vogel gevraagd aanwezig te blijven voor zijn eigen oriëntatie. Wij achten het misplaatst dat de heer Vogel dit welgemeende verzoek afdeed als 'een handigheidje'.

Is het tekenend voor het HV of voor 'de humanistische pers' dat (cv) geen begrip kan opbrengen voor de beslissing van de aanwezigen, doch zich beroept op het woord van degene die de voorzittershamer hanteerde? Wat meer begrip voor de democratie en de medezeggenschap van alle aanwezigen zou niet misplaatst zijn!

Wat betreft de openheid: na afloop van de vergadering – inmiddels was besloten de 'Beginselgroep '70' op te richten – werd een persbericht uitgegeven dat o.a. ook aan het hoofdbestuur werd toegezonden. Ook de notulen van de vergadering zijn aan het HB toegezonden; de notulen gaan hierbij en kunnen gepubliceerd worden.

Tijdens de volgende bijeenkomst van de 'Beginselgroep '70' is besloten dat de vergaderingen toegankelijk zouden zijn voor de pers. De volgende vergadering is op 24 oktober 1970. Tenslotte nog dit: hoewel het initiatief voor de oprichting van de 'Beginselgroep '70' is voortgekomen uit liberale kring, is het bepaald niet de bedoeling er een liberaal onderonsje van te maken. Allen die zich verontrust voelen over de beleidslijn van het Verbond, zoals die tot uitdrukking komt in het naar buiten uitdragen van politieke stellingname, kunnen zich opgeven voor deelname aan de Beginselgroep '70, secretariaat: Leuvensestraat 20, Scheveningen.

A. J. B. HUBERT, Scheveningen
secr. v. h. voorlopig bestuur.

NASCHRIFT VAN DE REDAKTIE

Is het tekenend voor de Beginselgroep '70 dat de secretaris de gang van zaken tijdens de op-

richtingsvergadering van 9 mei j.l. nu zo opvallend onschuldig voorstelt?

Dat men nog niet eens wist wat er besproken zou worden, klinkt wel heel onzinnig (het zou alleen kunnen verklaren waarom er maar 19 man kwamen opdagen). De uitnodiging die ieder ontving sprak klare taal: '...versterking van de liberale invloed in het verbond... een laatste kans om het HV voor liberalen aanvaardbaar te maken...'

Mij werd op democratische wijze (daar heb ik geen enkel bezwaar tegen) duidelijk gemaakt dat ik alleen aanwezig kon blijven als ik bereid was te overleggen wat hierover eventueel gepubliceerd zou worden (daar heb ik een heleboel bezwaren tegen). Maar zó eenzijdig worden lezers van Mens en Wereld niet voorgelicht! Op verontruste liberalen heb ik niets tegen; ik reis zelfs naar ze toe om te kijken wat er aan de hand is, dus aan goede wil geen gebrek. Het gaat echter te ver om vervolgens te laten meebepalen wat er over geschreven wordt.

Als dan gevraagd wordt om toch te blijven, 'voor mijn eigen oriëntatie', noem ik dat inderdaad een handigheidje en ik zal zeggen waarom. Ik hoef niet de zaal uit (dat klinkt zeer verdraagzaam) en mag me zelfs oriënteren (nog beter!), dus door toch op te stappen heb ik het gedaan en ben ik de boosdoener. Maar daar trap ik niet in. De lezers van dit blad mogen niet verwachten dat ik mezelf oriënteer op hun kosten, maar dat ik hen informeer. Gelukkig heb ik uit de brief van de heer Hubert begrepen dat de Beginselgroep ook tot dit inzicht is gekomen. De volgende vergaderingen zijn openbaar. (cv)

Cees Noordewier denkt (er zo over)

Cees denkt met halve hersens. Want hij denkt dat alleen kapitalistische landen legers hebben en dat 'befehl ist befehl' alleen uit kapitalistische richting komt. Het uitgeschakelde deel van zijn hersens wil ik even aanvullen: 'socialistische landen' hebben ook legers en maken ook slachtoffers door andere landen te bezetten en te overheersen en passen ook 'befehl ist befehl' toe; trouwens dat is algemeen bekend maar daar moet steeds weer en bij herhaling op gewezen worden, want er zijn nog zo ontstellend veel mensen met uitgeschakelde hersens hetzij naar links hetzij naar rechts.

ANTON KROONBERG, Den Haag

Beste Cor

Neem me niet kwalijk, dat ik je tutoyeer – ik ken je niet, maar naar je stukje te oordelen ben je nog jong, althans lid van het HJS en het leek me zo slecht passen bij de schrijver, om hem met meneer aan te spreken.

Kleur bekennen, (zie M&W-10) ja, dat is iets, wat ik mijn leven lang graag heb gedaan. Maar welke moet het nu zijn? Géén PvdA of VVD kleur... misschien PSP kleur? Of helemaal geen politieke kleur? Wanneer we als HV of als leden van het HV iets willen doen, zal het laatste wel het beste zijn, denk ik, om geen ruzie in eigen gelederen te krijgen! Een politieke kleur bekennen moeten we toch wel doen als lid van of als aanhanger van of ook uit naam van een politieke partij... Dat is gewoon eerlijker, fatsoenlijker, ik zou willen zeggen: gewoon een kwestie van kleur bekennen!

Wanneer ik je stukje goed begrijp, wil je een maatschappelijk geëngageerd humanisme... zonder politieke kleur? Zit daar geen onoverkomelijke innerlijke tegenspraak in? Dit humanisme zal toch ook kleur moeten bekennen – daar zonder gaat het nu eenmaal niet, zie naar D '66!

Verder heb je zelf reeds overduidelijk aangetoond, dat (lang) niet alle humanisten (voldoende) maatschappelijk geëngageerd zijn. En voor

zover dat wél het geval is, denken zij wel zeker zeer verschillend over na te streven wenselijkheden. Ook al zullen velen mét jou vinden, dat we leven in een wereld vol onmenselijke rotzooi! Ik zou dus maar niet proberen om van een Verbond van (zeer verschillend gekleurde) Humanisten een éénkleurige politiek actieve groep te maken. Dat gaat niet, dat weet je eigenlijk zelf ook al.

Ik kan me voorstellen, dat dit een teleurstellende gedachte is voor je. Als jong mens voel je natuurlijk de behoefte om actief bezig te zijn en blijkbaar ook, om de maatschappij te veranderen (in de door jou gewenste richting). Ik meen te merken, dat je ook in de politieke partijen of althans in hun afdelingen, wat dit betreft, wat bent teleurgesteld. Dat is jammer, want die zijn er nu juist wél voor. En meerdere zijn nièt levensbeschouwelijk gefundeerd, ook humanisten kunnen dus in vele gevallen zonder meer lid worden!

Natuurlijk is ook daar de invloed van één individu meestal niet groot, tenzij het zeer uitzonderlijke capaciteiten tentoon spreidt! Ook dit kan dus leiden tot teleurstellingen. Je zou dan altijd nog kunnen proberen om persoonlijk iets voor anderen, ook voor velen, te gaan doen. Velen werden hierom arts. Zij gingen bv. bij de zending of de missie naar ontwikkelingslanden. Kijk ook naar Schweitzer! Ontwikkelingshulp biedt overigens véle mogelijkheden om persoonlijk en ook persoonlijke hulp te bieden aan velen. Zeker verandert daarmee ook de gehele menselijke samenleving, de maatschappij. Deskundigen van allerlei studierichtingen (disciplines heet dat tegenwoordig) bezitten zodoende de mogelijkheid om persoonlijk mede vorm te geven aan de wereld van morgen.

Er zijn dus eigenlijk mogelijkheden te over, voor wie wil en kan. En desondanks voelen we ons vaak machteloos... zo machteloos... dat we ons wel moeten afvragen, of dat geen gevolg is van onze eigen tekorten, gebrek aan kennis en wilskracht b.v., of van de neiging, ons te laten inkapselen door het comfort, en de genietingen van ons eigen, op sommige gebieden zoveel meer ontwikkelde westerse wereldje. Met die 'we' bedoel ik óók jou, jazeke. Ik vraag me n.l. af, waarom je je zo kennelijk teleurgesteld toont over die humanisten, die geloofsgenoten mag ik wel zeggen, die jou maar niet willen steunen in het voeren van 'acties' (buitenparlementair?) zoals jij die nodig vindt, maar zij kennelijk niet!

En dan nog iets: Cor, misschien kun jij òns wel missen, maar wij kunnen jou *niet* missen als lid van ons HV. Je contributie niet, maar ook je persoon niet. Iedere humanist behoort lid te zijn en het vele nuttige werk van het verbond te steunen, hoe ook zijn of haar politieke overtuiging moge zijn! Vergeet niet, dat het HV ons, humanisten, onze identiteit en erkenning gaf, in onze nederlandse samenleving en hieraan moet blijvend worden gewerkt! Vergeet ook niet, hoeveel persoonlijke diensten door het Verbond worden verricht – kortom, vergeet niet wat het Verbond allemaal voor nuttigs doet voor zeer velen en help dat mogelijk te maken. Maar probeer niet, om van de 'geloofsgemeenschap' die het Verbond in feite is, een politieke groepering te maken. Je zou velen *dwingen* het Verbond te verlaten, als dat lukte en dat zou een ramp zijn voor het HV en voor de nederlandse samenleving alsmede voor, dacht ik zelfs, voor de westerse cultuur.

Laten we kleur bekennen: regeringen mogen gevormd worden en verdwijnen, partijen evenzo, politieke situaties mogen zich wijzigen, oorlog en vrede elkaar afwisselen maar... ons humanisme zit toch wel èrg diep in ons geworteld... het is het diepste wezen van ons geestelijk leven... het alfa en omega van ons bestaan,... laten wij ons bekennen, in de állereerste plaats humanisten te zijn en laten wij ons in het Verbond niet verketteren omdat hieruit voor velen van ons verschillende politieke overtuigingen voortkomen! P. H. VAN TERWISGA, Doetinchem

Het bestuur van het onlangs opgerichte

Humanistisch centrum

voor

Vredesvraagstukken

zou graag in kontakt komen met gegadigden voor de functie van

Staffunktionaris

verantwoordelijk voor het buro van de stichting.

Taak: Vormingsactiviteiten zowel binnen het Humanistisch Verbond als daarbuiten;
Het verstrekken van informatie over kwesties van oorlog en vrede aan alle geledingen binnen het Verbond;
Het voorbereiden van beleidsbeslissingen;
De vertegenwoordiging bij vormen van samenwerking met andere organisaties op dit gebied.

Vereisten: Een voltooide studie in een der sociale wetenschappen;
Liefst enige ervaring met vormingswerk;
Belangstelling voor polemologische vraagstukken;
Humanistische gezindheid.

**Salaris-
grenzen:** Van f 1650,- tot f 2200,-.

Inlichtingen over deze functie kunnen worden verstrekt door de voorzitter van de stichting, Dr. J. Niezing, tel. 03462-1895.

Sollicitaties te richten aan de sekretaris van het Humanistisch Centrum voor Vredesvraagstukken, Postbus 114, Utrecht.

Humanistisch raadsman in het IJmondgebied zoekt voor hemzelf en zijn echtgenote woonruimte.

Aanbiedingen – eventueel ook voor tijdelijke bewoning – onder nr. 27 aan adm. M. & W.

Agressie bij de mens

door Anthony Storr

De auteur schrijft over agressie als instinctieve impuls, als faktor in het leven van kind en volwassene in hun seksuele relaties. Hij toont aan hoe vijandigheid kan ontstaan, hoe agressie zich uit bij een opgewonden kind, een jaloerse echtgenoot, een politicus of een psychopaat. De auteur besluit zijn helder en humaan boek met een pleidooi voor begrip en beheersing.

136 blz.

f 9,25

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de 'Vegetarische Bode'. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 5,- zal u hiervan overtuigen.
Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam 15, postgiro 9266.

Isaak Babel: Miniaturen

Verspreide verhalen en dagboekbladen

De Russische schrijver Isaak Babel (1894-1941) heeft zich een wereldnaam verworven met zijn cyclus verhalen 'Rode Ruiters' en met zijn bundel 'Verhalen uit Odessa' (beide bundels, met een aantal andere verhalen, in het Nederlands verschenen onder de titel 'Verhalen'). Het succes van deze bundels was enorm: zo had voordien nog niemand geschreven, op die manier was de Russische taal nooit tevoren gebruikt. Deze luttele paar honderd bladzijden geschreven tekst bezorgden Babel de reputatie te behoren tot de grootste Russische prozaïsten.

Het is echter onjuist te menen, dat hiermee het werk van de schrijver was uitgeput. Babel is een van die zeldzame auteurs die vele jaren na hun dood nog voortgaan met publiceren, van wie telkens weer iets nieuws wordt ontdekt.

Het verschijnsel wordt verklaard door de omstandigheden. Na Babels arrestatie, mei 1939, is er in Rusland bijna twintig jaar niet meer over hem gesproken en geschreven, geen letter van zijn werk werd herdrukt. Veel was bovendien vroeger gepubliceerd in lang verdwenen kranten en tijdschriften en tenslotte heeft Babel zelf nog nooit enige moeite gedaan zijn werk te verzamelen.

Deze bundel 'Miniaturen' bevat drieëndertig onbekende verhalen van Babel, in de loop der jaren teruggevonden. Naast een uitvoerige inleiding, bibliografische notities en verklarende aantekeningen is in deze uitgave voorts afgedrukt de vertaling van het bijzonder belangwekkende, niet eerder gepubliceerde interview 'Over de creatieve weg van de schrijver'.

173 blz. – f 9.50

Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers – Utrecht.

Verdraagzaamheid

uitgave nr. 37 van het Nederlands Gespreks Centrum (N.G.C.) – 44 blz. f 2,50

Deze brochure is samengesteld door Dr. H. Bongers, Mr. K. Groen, Dr. S. L. Kwee, Prof. Dr. Ir. H. F. van Leeuwen, s.j., Mej. Dr. M. Nolte, Prof. Dr. Ir. J. C. J. Nuyens, Drs. J. G. van der Ploeg, Prof. Dr. H. de Vos en Mr. H. B. J. Waslander.

Achtereenvolgens worden behandeld de vraag wat verdraagzaamheid is, de gronden, de grenzen en de toepassingen van verdraagzaamheid en ten slotte de verdraagzaamheid tussen de volken. Ongetwijfeld een nuttige uitgave, nu de grenzen van het al of niet toelaatbare zo in discussie zijn.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

De jonge staatsburgers in uniform vragen uw aandacht

De humanistische militaire tehuizen, waarvan 1 in het buitenland en 4 in Nederland, ondervinden een steeds groeiende belangstelling.

Bezoekersaantal in 1968 – 270.000 in 1969 – 320.000

Open discussies, naast ontspanning, een ruim voorziene moderne bibliotheek, studiemogelijkheden in een rustige omgeving, creatieve handenarbeid.

Wilt u ons bij dit werk helpen door uw bijdrage te storten op postgiro 20 540, H.M.T., Lothariuslaan 70, Bussum.